

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การติดเชื้อพยาธิไส้เดือน นับว่าเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย WHO ประมาณการว่า ทั่วโลกมีจำนวนผู้ติดเชื้อพยาธิไส้เดือนร้อยละ 10 ของประชากรในประเทศที่กำลังพัฒนา และตายประมาณปีละ 60,000 คน (WHO, 2009) โดยมีอาการทางคลินิกปีละ 12 ล้านราย แต่ความชุกของการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนจะแตกต่างกันมากในแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีรายงานความชุกสูงสุดตั้งแต่ร้อยละ 20 – 92 ในประเทศจีน อินเดีย และประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร้อยละ 15 – 27 ในทวีปแอฟริกา และร้อยละ 20 – 60 ในกลุ่มคนที่อพยพจากประเทศต่าง ๆ ไปอยู่ที่สหรัฐอเมริกา (ยุพิน ศุภุทธมงคล, 2548, หน้า 887)

สถานการณ์การติดเชื้อหนอนพยาธิไส้เดือนในประเทศไทยของกรมควบคุมโรคติดต่อกระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี 2544 พบอัตราชุกของการติดเชื้อหนอนพยาธิไส้เดือน ร้อยละ 22.5 ในส่วนของภาคใต้จากการประเมินผลงานควบคุมโรคหนอนพยาธิไส้เดือน ปี 2538 พบว่า ประชาชนในภาคใต้ติดเชื้อพยาธิไส้เดือน ร้อยละ 8.7 (ประภาศรี จงสุขสันติกุล, ธนวรรณ อัมสมบุญ, ภาคณี จิระดิษฐ์ และประสิทธิ์ สุรัตนวิษ, 2540) สำหรับในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส พบว่าอัตราความชุกของพยาธิไส้เดือนในเด็กนักเรียน ปี พ.ศ. 2547 - 2551 มีอัตราความชุกร้อยละ 66.35, 67.58, 16.46, 18.17 และ 10.67 ตามลำดับ ซึ่งเป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุขปัญหาหนึ่งของจังหวัดนราธิวาสและเมื่อพิจารณาข้อมูลในระดับอำเภอ อัตราความชุกของโรคพยาธิไส้เดือนในปี พ.ศ. 2551 พบว่า อำเภอที่มีอัตราความชุกสูงสุดคืออำเภอศรีสาคร รองลงมาคือ อำเภอจะนะ อำเภอเมือง โดยมีอัตราความชุกร้อยละ 20.58, 12.90 และ 8.57 ตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส, 2551) จากสถานการณ์โรคพยาธิไส้เดือน พบว่า อำเภอศรีสาครควรให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนเนื่องจากเด็กวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กอายุ 3 - 8 ปี หากมีการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนจะมีผลต่อการเจริญเติบโตเป็นอย่างยิ่งและมีผลกระทบมากในเด็กที่มีการขาดสารอาหารร่วมด้วย (WHO, 2009) ซึ่งส่งผลทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางร่างกายล่าช้ากว่าปกติ ตลอดจนทำให้สติปัญญาหรือพัฒนาการทางสมองต่ำกว่าเด็กที่ไม่เป็นโรค (ธนวรรณ อัมสมบุญ, ประภาศรี จงสุขสันติ และฐิติมา วงศาโรจน์, 2546, หน้า 5) อีกทั้งหากมีพยาธิไส้เดือนอยู่ในลำไส้จำนวนมาก อาจถ่ายหรืออาเจียนเป็นตัวพยาธิไส้เดือน บางรายอาจมีอาการปวดท้องหรืออาเจียนเรื้อรัง อาการลมพิษเรื้อรัง บางรายอาจมีอาการผอมแห้งแรงน้อยหรือมีลักษณะพุงโรก้นปอดและเกิดภาวะ

ขาดสารอาหาร นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ ในด้านการรักษาพยาบาลและค่าเสียโอกาสในระหว่างการเจ็บป่วยอีกด้วย (สุรเกียรติ์ อาษานุกาพ, 2551, หน้า 1,135 - 6)

กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดการดำเนินงานควบคุมโรคหนองพยาธิให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) โดยกำหนดเป้าหมายหลักของการควบคุมโรคหนองพยาธิในประชากรทุกกลุ่มอายุไม่เกินร้อยละ 5 (Chatree Muennoo, Wichit Rojekittikhun, Surapol Sa-nguankiat, & Supraneer Changbumrung, 2004, p. 11) และเมื่อพิจารณาอัตราการความชุกของโรคหนองพยาธิในอำเภอศรีสาครปีที่ผ่านมาพบว่ายังคงสูงกว่าเป้าหมาย

การให้ Mass treatment เพื่อกำจัดหนองพยาธิ โดยการจ่ายยาถ่ายพยาธิให้เด็กนักเรียน ประถมศึกษาและประชาชนทั่วไป ถึงแม้ว่าตัวยาจะมีฤทธิ์สามารถทำลายพยาธิได้หลายชนิด แต่ก็พบว่าผลข้างเคียงจากการใช้ยา คือ ผู้ป่วยบางรายอาจมีอาการปวดศีรษะ เวียนศีรษะ ปวดมวนท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดิน หรืออาจจะแพ้ยาได้ (มีอาการลมพิษ ผื่นคัน) หากใช้เป็นเวลานานอาจทำให้ตับอักเสบ เม็ดเลือดขาวต่ำหรือผมร่วงและควรระมัดระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่เป็นโรคตับ (สุรเกียรติ์ อาษานุกาพ, 2551, หน้า 1,135 - 6) ผลข้างเคียงจากการใช้ยาเหล่านี้ ส่งผลให้เด็กนักเรียนบางรายไม่ยอมรับประทานยา เมื่อมีการสุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจหาพยาธิในเด็กนักเรียนจึงทำให้พบอัตราการติดเชื้อพยาธิอยู่ในระดับสูงและสูงมากในบางพื้นที่

จากสถานการณ์การติดเชื้อพยาธิในเด็กจึงเป็นสถานะที่บ่งบอกถึงต้นตอของสาเหตุการติดเชื้อพยาธิชนิดนี้ยังไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งการติดเชื้อพยาธิในเด็กมักเกิดจากการเอามือหลังจากรเล่นหรือสัมผัสดินแล้วเข้าปาก การกินอาหารที่ปรุงไม่สุกหรือล้างไม่สะอาดโดยอาหารนั้นมีการปนเปื้อนดินที่มีไข่พยาธิ หรือพื้นดินที่มีน้ำท่วมปนกับน้ำเสียที่ไม่ได้รับการบำบัดทำให้อัตราการติดเชื้อซ้ำ (Re - infection) เกิดขึ้นในอัตราที่สูง (WHO, 2009) และจากการศึกษาของคำนิง ช้อนขำ (2538) พบว่า การไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหารมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อพยาธิไส้มี 6.21 เท่าของการล้างมือทุกครั้ง และการล้างมือก่อนรับประทานอาหารมีความสัมพันธ์กับอุบัติการณ์ของโรคหนองพยาธิไส้มี การไม่ล้างมือหลังจากการใช้ส้วมมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อพยาธิไส้มี 5.64 เท่าของการล้างมือทุกครั้ง ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาโรคหนองพยาธิติดต่อผ่านดิน นอกเหนือจากการปรับปรุงสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การจ่ายยาบำบัดหมู่แล้ว ต้องเน้นเรื่องการฝึกสุขนิสัยที่ดีด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา นอกจากนี้วัฒนธรรมของคนมุสลิมที่มักจะนิยมรับประทานอาหารด้วยมือก็เป็นอีกปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่การติดเชื้อพยาธิได้เช่นกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมล้างมือจึงเป็นอีกพฤติกรรมหนึ่งที่จะช่วยป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 เนื่องจากหากนักเรียนรู้จักการล้างมือที่ถูกวิธีและรักษาความสะอาดของมือและเล็บอยู่เสมอ ย่อมจะทำให้การติดเชื้อพยาธิไส้เดือนลดลง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องพฤติกรรมการล้างมือในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคสูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดนราธิวาส ว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส มีพฤติกรรมการล้างมือในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมการล้างมือในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน และวางแผนในการควบคุมโรคหนอนพยาธิในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

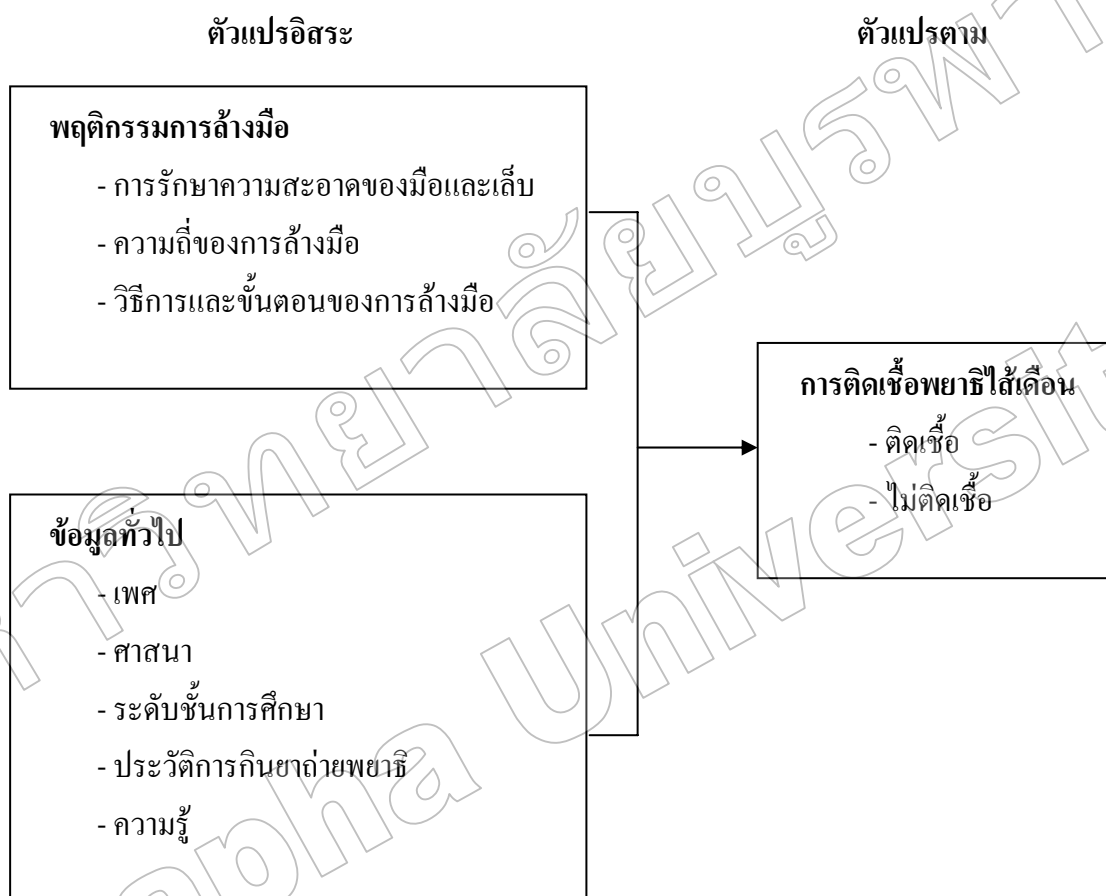
1. เพื่อศึกษาความรู้ในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการล้างมือในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส
4. เพื่อศึกษาอัตราความชุกการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

สมมติฐานของการวิจัย

1. เพศมีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
2. ศาสนามีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
3. ระดับชั้นการศึกษามีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
4. ประวัติการกินยาถ่ายพยาธิมีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
5. ความรู้มีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
6. การรักษาความสะอาดของมือและเล็บมีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
7. ความถี่ของการล้างมือมีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน
8. วิธีการและขั้นตอนการล้างมือมีความสัมพันธ์กับการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา สามารถเขียนออกมาเป็นแผนผังกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ผลของการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบพฤติกรรมการล้างมือที่สามารถป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน และทราบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการล้างมือกับการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

2. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการป้องกันการแพร่กระจายของโรคหนอนพยาธิไส้เดือนในพื้นที่ โดยกลุ่มผู้ใช้และวิธีการดังนี้

2.1 ใช้ประโยชน์ในการสอน โดยครูสามารถสอนวิธีการล้างมือที่ถูกต้องแก่นักเรียน และสร้างสุขนิสัยในการล้างมือ เพื่อป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน

2.2 ประโยชน์ในการให้สุศึกษา โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุข ใช้เป็นความรู้และแนวทางในการอธิบายให้นักเรียนและประชาชนปฏิบัติเพื่อป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน

2.3 ผู้บริหารงานสาธารณสุขสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดทำแผนงานหรือโครงการในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน

3. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานควบคุมโรคหนอนพยาธิในอำเภอศรีสาคร ซึ่งสามารถลดโรคโดยการแก้ปัญหาตามทิศทางที่พบ และสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัยและพัฒนางานวิจัยต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมการล้างมือที่ทำให้นักเรียนสามารถป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเก็บข้อมูลจากนักเรียนที่ได้รับการตรวจหาเชื้อพยาธิไส้เดือน ระหว่างวันที่ 15 มิถุนายน 2552 – 15 กรกฎาคม 2552 ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) แบบภาคตัดขวาง ณ จุดเวลา (Cross - sectional study) โดยมีตัวแปรในการศึกษา ดังนี้

ตัวแปรอิสระ คือ ความรู้และพฤติกรรมการล้างมือในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน

ตัวแปรตาม คือ การติดเชื้อพยาธิไส้เดือน

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะพฤติกรรมการล้างมือ แต่การติดเชื้อพยาธิมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้มีการติดเชื้อพยาธิ ซึ่งไม่สามารถควบคุมปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้นได้ จึงทำให้ผลการศึกษามีความคลาดเคลื่อนได้

2. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะพฤติกรรมการล้างมือเท่านั้น แต่ไม่มีการตรวจเล็บมือของนักเรียนร่วมด้วย เพราะการดูแลความสะอาดของเล็บมืออาจส่งผลต่อการวิจัยได้ เนื่องจากเป็นแหล่งสะสมของไข่พยาธิได้

นิยามคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1. พฤติกรรมการล้างมือ คือ การรักษาความสะอาดของมือและเล็บ ความถี่ในการล้างมือ วิธีการและขั้นตอนในการล้างมือ เพื่อเป็นการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

2. การรักษาความสะอาดของมือและเล็บ คือ พฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของมือและเล็บ ประกอบด้วยการล้างมือทุกวัน การตัดเล็บให้สั้นอยู่เสมอ การล้างมือด้วยน้ำสะอาด การล้างมือด้วยสบู่ การใช้ผ้าสะอาดเช็ดมือให้แห้ง และใช้เวลาในการล้างมือมากกว่า 20 วินาที

3. ความถี่ในการล้างมือ คือ พฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับความถี่ในการล้างมือ ประกอบด้วยการล้างมือทุกครั้งก่อนสัมผัสอาหาร การล้างมือทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร การล้างมือทุกครั้งก่อนหยิบขนมเข้าปาก การล้างมือทุกครั้งก่อนดื่มน้ำ การล้างมือทุกครั้งก่อนดื่มนม (นม โรงเรียน) การล้างมือทุกครั้งหลังจากเล่นหรือสัมผัสดิน และการล้างมือทุกครั้งหลังจากถ่ายอุจจาระ

4. วิธีการและขั้นตอนในการล้างมือ คือ พฤติกรรมการปฏิบัติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนในการล้างมือ ประกอบด้วยการใช้ฝ่ามือถูกัน การใช้ฝ่ามือถูหลังมือและซอกนิ้วมือ การใช้ฝ่ามือถูฝ่ามือและซอกนิ้วมือ การใช้หลังนิ้วมือถูฝ่ามือ การใช้นิ้วถูหัวแม่มือ โดยรอบด้วยฝ่ามือ การใช้ปลายนิ้วมือถูขางฝ่ามือ และการถูรอบข้อมือ

5. ความรู้ คือ ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติในการป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน ประกอบด้วย พฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน การป้องกันการติดเชื้อพยาธิไส้เดือน การป้องกันการแพร่กระจายโรคพยาธิไส้เดือน

6. การติดเชื้อพยาธิไส้เดือน คือ ผลของการตรวจพบไข่พยาธิหรือตัวพยาธิไส้เดือนในอุจจาระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เป็นการตรวจในระหว่างวันที่ 15 มิถุนายน 2552 – 15 กรกฎาคม 2552 โดยวิธี คาโต้ ติก สเมียร์ (Kato's tick smear technique) จากห้องปฏิบัติการ โรงพยาบาลศรีสาคร อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส มีค่าเป็นติดเชื้อและไม่ติดเชื้อ

7. อัตราความชุกของโรคหนอนพยาธิ คือ จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ที่ตรวจอุจจาระพบหนอนพยาธิต่อจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ทั้งหมดที่ได้รับการตรวจอุจจาระคุณด้วยร้อย และได้รับการตรวจเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2552

8. นักเรียน คือ นักเรียนที่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส